Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Femte Afdeling)

17. september 2015 *

»Appel — konkurrence — karteller — markedet for paraffinvoks — markedet for råparaffin — overtrædelse begået af et datterselskab, som ejes 100% af et moderselskab — formodning for, at moderselskabet har udøvet afgørende indflydelse på datterselskabet — ansvar for moderselskabet, som udelukkende følger af dets datterselskabs ulovlige adfærd — dom, der nedsætter størrelsen af den bøde, som datterselskabet er blevet pålagt — konsekvenser for moderselskabets retlige situation«

I sag C-597/13 P,

angående appel i henhold til artikel 56 i statutten for Den Europæiske Unions Domstol, iværksat den 22. november 2013,

Total SA, Courbevoie (Frankrig), ved avocats É. Morgan de Rivery og É. Lagathu,

appellant,

den anden part i appelsagen:

Europa-Kommissionen ved É. Gippini Fournier og P. Van Nuffel, som befuldmægtigede,

sagsøgt i første instans,

har

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, T. von Danwitz, og dommerne A. Rosas, E. Juhász (refererende dommer), D. Šváby og A. Prechal,

generaladvokat: N. Wahl

justitssekretær: fuldmægtig V. Tourrès,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 15. januar 2015,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 26. marts 2015,

afsagt følgende

* Processprog: fransk.

Dom

1 Med sin appel har Total SA (herefter »Total«) nedlagt påstand om ophævelse af Den Europæiske Unions Rets dom Total mod Kommissionen (T-548/08, EU:T:2013:434, herefter »den appellerede dom«), hvorved Retten frifandt Kommissionen i det af appellanten anlagte søgsmål med principal påstand om delvis annullation af Kommissionens beslutning K(2008) 5476 endelig af 1. oktober 2008 om en procedure i henhold til artikel 81 [EF] og EØS-aftalens artikel 53 (sag COMP/39.181 – Lysvoks) (resumé offentliggjort i EUT 2009 C 295, s. 17, herefter »den omtvistede beslutning«) og subsidiær påstand om annullation eller nedsættelse af den bøde, som appellanten var blevet pålagt.

Tvistens baggrund og den omtvistede beslutning

2 Den appellerede dom indeholder følgende konstateringer:

»1 Med den [omtvistede] beslutning fastslog [Europa-]Kommissionen, at sagsøgeren [(appellanten i den foreliggende sag)] […] og dets næsten helejede datterselskab, Total France SA [(herefter »Total France«)], sammen med andre virksomheder havde tilsidesat artikel 81, stk. 1, [EF] og artikel 53, stk. 1, i aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde (EØS) [af 2. maj 1992 (EFT 1994 L 1, s. 3)], idet de havde deltaget i et kartel på markedet for paraffinvoks i EØS og på det tyske marked for råparaffin.

2 Adressaterne for den [omtvistede] beslutning er de følgende selskaber: […] samt sagsøgeren og dets datterselskab […]

3 Paraffinvoks fremstilles af råolie på et raffinaderi. Det bruges til fremstilling af varer som stearinlys, kemiske produkter, dæk og bilprodukter og anvendes inden for gummi-, emballage-, klæbemiddel- og tyggegummiindustrien (fjerde betragtning til den [omtvistede] beslutning).

4 Råparaffin er den råvare, der kræves for at fabrikere paraffinvoks. Den fremstilles i raffinaderier som et biprodukt ved produktionen af olie på grundlag af råolie. Den afsættes også til endelige kunder, såsom producenter af spånplader (femte betragtning til den [omtvistede] beslutning).

5 Kommissionen indledte sin undersøgelse, efter [at et selskab] ved skrivelse af 17. marts 2005 havde underrettet den om, at der bestod et kartel […] (72. betragtning til den [omtvistede] beslutning).

6 Den 28. og den 29. april 2005 foretog Kommissionen i henhold til artikel 20, stk. 4, i Rådets forordning (EF) nr. 1/2003 af 16. december 2002 om gennemførelse af konkurrencereglerne i […] artikel 81 [EF] og 82 [EF] (EFT 2003 L 1, s. 1) kontrolundersøgelser på stedet i lokalerne hos […] Total [France] (75. betragtning til den [omtvistede] beslutning).

7 For så vidt angår Total France blev kontrolundersøgelserne gennemført på grundlag af Kommissionens beslutning af 18. april 2005, hvorved sagsøgeren og samtlige virksomheder, som var direkte eller indirekte kontrolleret af sagsøgeren, herunder Total France, blev pålagt at underkaste sig en kontrolundersøgelse i medfør af artikel 20, stk. 4, i forordning nr. 1/2003 […]

8 [Kommissionens] beslutning [af 18. april 2005] om gennemførelse af en kontrolundersøgelse blev meddelt Total France den 28. april 2005. Den blev ikke meddelt sagsøgeren.

9 Total France modtog begæringer om oplysninger fra Kommissionen den 3. november 2005 og den 27. november 2006 og besvarede disse henholdsvis den 23. december 2005 og den 13. december 2006. Den 30. januar 2007 modtog selskabet yderligere spørgsmål fra Kommissionen, som det besvarede den 4. april 2007.

10 Den 29. maj 2007 fremsendte Kommissionen en klagepunktsmeddelelse [til adressaterne for den omtvistede beslutning], herunder sagsøgeren og Total France (85. betragtning til den [omtvistede] beslutning).

11 Ved skrivelse af 13. august 2007 fremsatte sagsøgeren bemærkninger som svar på klagepunktsmeddelelsen […]

12 Den 10. og den 11. december 2007 afholdt Kommissionen en høring, som sagsøgeren deltog i.

13 Efter høringen modtog sagsøgeren flere begæringer om oplysninger fra Kommissionen. Begæringerne af 21. december 2007 og af 29. maj 2008 vedrørte sagsøgerens og Total Frances omsætning, navnlig på markederne for paraffinvoks og for råparaffin Begæringen af 4. april 2008 vedrørte eksistensen af den overtrædelse, som Total France havde deltaget i. Sagsøgeren besvarede begæringerne henholdsvis den 20. februar, den 8. april og den 10. juni 2008, idet selskabet oplyste, at det ikke havde haft kendskab til den overtrædelse, som Total France foreholdtes.

14 Ifølge den [omtvistede] beslutning havde medarbejdere i Total France deltaget i overtrædelsen i hele den periode, hvori den fandt sted. Kommissionen holdt derfor Total France direkte ansvarlig for kartellet (555. og 556. betragtning til den [omtvistede] beslutning). Kommissionen anførte, at mindst 98% af kapitalen i Total France var ejet af sagsøgeren, og at det på grundlag heraf kunne formodes, at sagsøgeren havde udøvet en afgørende indflydelse på Total Frances adfærd, da de to selskaber tilhørte en og samme virksomhed (557.-559. betragtning til den [omtvistede] beslutning). Som svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten vedrørende identiteten af de andre ejere af Total France har sagsøgeren præciseret, at resten af kapitalen i Total France også indirekte var ejet af sagsøgeren. Det kom således frem under sagen, at Total France var et datterselskab, som var 100%-ejet af sagsøgeren i den omtvistede periode.

15 De bøder, der blev pålagt i det foreliggende tilfælde, blev udmålt på grundlag af retningslinjerne for beregning af bøder efter artikel 23, stk. 2, litra a), i forordning nr. 1/2003 (EUT 2006 C 210, s. 2) […], som var gældende på det tidspunkt, hvor Kommissionen tilstillede [adressaterne for den omtvistede beslutning] klagepunktsmeddelelsen.«

3 Den omtvistede beslutnings artikel 1 og 2 bestemmer:

»*Artikel 1*

Følgende virksomheder har overtrådt bestemmelserne i artikel 81, stk. 1, [EF] og fra den 1. januar 1994 EØS-aftalens artikel 53 ved i de angivne tidsrum at have deltaget i en vedvarende aftale og/eller en samordnet praksis inden for paraffinvokssektoren i fællesmarkedet og fra den 1. januar 1994 i EØS:

[…]

Total France […]: fra den 3. september 1992 til den 28. april 2005 og

Total […]: fra den 3. september 1992 til den 28. april 2005.

For følgende virksomheder vedrører overtrædelsen ligeledes i de angivne tidsrum råparaffin afsat til endelige kunder på det tyske marked:

Total France […]: fra den 30. oktober 1997 til den 12. maj 2004 og

Total […]: fra den 30. oktober 1997 til den 12. maj 2004

[…]

Artikel 2

Der pålægges følgende bøder for den i artikel 1 omhandlede overtrædelse:

Total France […] og Total […] i fællesskab og solidarisk: 128 163 000 EUR.«

4 I 577. betragtning til den omtvistede beslutning fastslog Kommissionen, at de fleste af Totals argumenter var baseret på datterselskabets mulighed for at handle selvstændigt i forbindelse med sine normale driftsaktiviteter. I 578. betragtning til den omtvistede beslutning foretog Kommissionen vurderinger med hensyn til begrebet et datterselskabs »selvstændige adfærd«, bl.a. vurderingen, hvorefter »det ikke er nødvendigt dagligt at gribe ind i ledelsen af et datterselskabs drift for at øve afgørende indflydelse på dets handelspolitik«.

5 Kommissionen anførte endvidere følgende i samme betragtning:

»[Total] har faktisk medgivet, at denne spiller en rolle, der består i at foretage institutionel koordination og kontrol af de strategiske retningslinjer, og at [Total] har beføjelse til at godkende eller tage afstand fra de væsentligste investeringer og enhver større ændring af aktiviteterne inden for koncernen. Det beviser, at [Total] som moderselskab har en interesse og spiller en rolle over for sine datterselskaber som en aktionær, der er opsat på at beskytte sine økonomiske ejerinteresser og sine kommercielle strategiske interesser. Endvidere har [Total] opregnet en række andre punkter, såsom personalepolitik, føring af et konsolideret regnskab, fastlæggelse af koncernens skattepolitik og forskellige andre horisontale driftsfunktioner såsom industriel sikkerhed, miljø, kapitalforvaltning, der overholder etiske kriterier, finansieringsaktiviteter mv., som [Total] varetager på vegne af hele koncernen.«

6 I 579.-582. betragtning til den omtvistede beslutning behandlede Kommissionen Totals argumenter om det manglende sammenfald af det ledelsesmæssige ansvar mellem moderselskabet og datterselskabet, eftersom datterselskabet aldrig havde modtaget instrukser fra moderselskabet vedrørende den politik, som skulle anvendes ved salget af parrafinvoks, datterselskabet aldrig havde oplyst moderselskabet om dets aktiviteter på det omhandlede marked, og endelig var parrafinvoks en meget marginal aktivitet såvel for datterselskabet som for moderselskabet. I 585. betragtning til den omtvistede beslutning konkluderede Kommissionen, at de oplysninger, som Total havde fremlagt, ikke var tilstrækkelige til at afkræfte formodningen for udøvelse af afgørende indflydelse som følge af, at moderselskabet direkte eller indirekte ejede næsten hele kapitalen i sit datterselskab Total France.

Den appellerede dom

7 Ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 16. december 2008 nedlagde appellanten principal påstand om annullation af den omtvistede beslutning for så vidt angik appellanten, idet appellanten til støtte for sin påstand fremsatte syv anbringender. Subsidiært nedlagde appellanten også påstand om ophævelse eller nedsættelse af den bøde, som appellanten og Total France var blevet pålagt solidarisk, idet appellanten i denne forbindelse fremsatte to anbringender. Appellanten gjorde herved nærmere bestemt gældende, at selskabet ikke var i stand til at udøve en afgørende indflydelse på sit datterselskabs adfærd, og at datterselskabet således handlede selvstændigt på markedet. Eftersom appellanten ikke selv var involveret i det foreholdte kartel, kunne appellanten ikke tilregnes sit datterselskabs ulovlige adfærd. Appellanten bestred desuden Kommissionens beregning af varigheden af den overtrædelse, som appellantens datterselskab havde begået. Ved den appellerede dom frifandt Retten Kommissionen i det hele.

8 I den appellerede doms præmis 73 gengav Retten ordret Kommissionens vurderinger anført i 578. betragtning til den omtvistede beslutning. I den appellerede doms præmis 74-99 undersøgte Retten et efter et Totals argumenter vedrørende datterselskabets selvstændige adfærd, og i den appellerede doms præmis 102 fastslog Retten, at Kommissionen med rette havde fastslået, at appellanten ikke havde afkræftet formodningen for, at appellanten udøvede en afgørende indflydelse på sit datterselskabs handelspolitik.

9 I den appellerede doms præmis 215-219 undersøgte Retten Totals argumenter vedrørende varigheden af dette selskabs datterselskabs deltagelse i overtrædelsen, og i den appellerede doms præmis 224 fastslog Retten følgende:

»For så vidt angår udøvelsen af sin fulde prøvelsesret konkluderer Retten, at sagsøgeren ikke har bevist, at den anfægtede beslutning er behæftet med nogen fejl eller uregelmæssighed, der kan begrunde en ophævelse af den bøde, som sagsøgeren er blevet pålagt, eller en nedsættelse af denne. Retten er videre af den opfattelse, at henset til alle de foreliggende omstændigheder, herunder navnlig grovheden og varigheden af den overtrædelse, som sagsøgeren har begået, at størrelsen af den bøde, som sagsøgeren er blevet pålagt, er passende.«

Dom Total Raffinage Marketing mod Kommissionen (T-566/08)

10 Med dom Total Raffinage Marketing mod Kommissionen (T-566/08, EU:T:2013:423), som blev afsagt samme dag som den i den foreliggende sag appellerede dom, nedsatte Retten den bøde, som datterselskabet, Total France, i hvis rettigheder Total Raffinage Marketing SA er indtrådt, var blevet pålagt, til 125 459 842 EUR, idet den i øvrigt frifandt Kommissionen i det søgsmål, som Total France havde anlagt parallelt med det af dets moderselskab, Total, anlagte søgsmål. Retten fastslog, at Kommissionen ved fastsættelsen af den multiplikator, som skulle afspejle Total Frances deltagelse i overtrædelsen, havde tilsidesat proportionalitetsprincippet og ligebehandlingsprincippet, idet den havde sidestillet en periode med deltagelse på 7 måneder og 28 dage hvad angår paraffinvoks og en periode med deltagelse på 6 måneder og 12 dage hvad angår råparaffin med en deltagelse på et helt år. Derimod nedsatte Retten i den appellerede dom ikke i samme omfang den bøde, som Total var blevet pålagt.

Appellen

11 Appellen består af seks anbringender. Med det første og det tredje anbringende har appellanten gjort gældende, at selv om selskabets ansvar fuldt ud er afledt af dets datterselskabs ansvar, foretog Retten ikke for appellantens vedkommende den samme nedsættelse af den bøde, som dets datterselskab var blevet pålagt, som den nedsættelse, som datterselskabet drog fordel af. Retten skærpede således uden noget retsgrundlag den sanktion, som appellanten blev pålagt. Med det andet anbringende har appellanten anført, at Retten begik en retlig fejl, da den undlod at annullere den omtvistede beslutning under henvisning til, at Kommissionen havde tilsidesat sin begrundelsespligt. Med det fjerde til det sjette anbringende, som er fremsat subsidiært, har appellanten anmodet Domstolen om i medfør af sin beføjelse til at omgøre en afgørelse og under hensyntagen til alle sagens omstændigheder at pålægge appellanten en bøde af samme størrelse som den, som appellantens datterselskab er blevet pålagt.

12 Først undersøges det andet appelanbringende, og dernæst undersøges under ét det første og det tredje appelanbringende.

Det andet anbringende

Parternes argumenter

13 Total har foreholdt Retten, at denne i forbindelse med sin legalitetsprøvelse har begået en retlig fejl, da den undlod at annullere den omtvistede beslutning under henvisning til, at Kommissionen havde tilsidesat sin begrundelsespligt. Kommissionen undersøgte således ikke de argumenter, som appellanten havde fremført, og som havde til formål at afkræfte formodningen for, at appellanten havde udøvet afgørende indflydelse på sit datterselskabs handelspolitik.

14 Ifølge Total svarer konteksten i den foreliggende sag til den kontekst, som gav anledning til dom Elf Aquitaine mod Kommissionen (C-521/09 P, EU:C:2011:620, præmis 167), hvilket indebar, at Kommissionen skulle give en bestyrket begrundelse med hensyn til årsagerne til, at den var af den opfattelse, at de oplysninger, som appellanten havde fremlagt, ikke var tilstrækkelige til at afkræfte denne formodning. Appellanten havde påberåbt sig flere beviser med henblik herpå, såsom datterselskabets selvstændighed, den omstændighed, at datterselskabet ikke havde oplyst moderselskabet om sin adfærd på markedet, og manglende instrukser fra moderselskabet til datterselskabet med hensyn til datterselskabets drift. Kommissionen tog imidlertid ikke stilling til disse beviser, hvilket indebærer en manglende begrundelse og dermed en tilsidesættelse af et væsentligt formkrav, som Retten burde have rejst ex officio, idet et sådant anbringende vedrører en ufravigelig procesforudsætning (jf. dom Siemens m.fl. mod Kommissionen, C-239/11 P, C-489/11 P og C-498/11 P, EU:C:2013:866, præmis 321).

15 Eftersom Retten ikke kunne identificere de punkter i den omtvistede beslutning, som detaljeret tager stilling til de af appellanten fremlagte beviser, burde Retten ex officio have rejst anbringendet om en manglende begrundelse af den omtvistede beslutning og annullere denne. I stedet for at tage stilling til et sådant anbringende gav Retten i den appellerede doms præmis 75-102 sin egen vurdering af hvert af disse beviser og satte hermed sin egen vurdering i stedet for Kommissionens.

16 Det er Kommissionens opfattelse, at dette anbringende skal afvises, eftersom appellanten hermed søger at ændre genstanden for tvisten, således som den er blevet behandlet ved Retten, ved for første gang for Domstolen at rejse et anbringende om en manglende begrundelse af den omtvistede beslutning. Ifølge Kommissionen gør den omstændighed, at anbringendet om en manglende begrundelse vedrører en ufravigelig procesforudsætning, det muligt for en retsinstans at rejse anbringendet ex officio, men betyder ikke, at Retten har pligt til ex officio at efterprøve alle de aspekter ved en beslutnings begrundelse, som ikke er blevet rejst for den, idet Rettens dom i mangel heraf ellers skal ophæves.

17 Kommissionen har anført, at de beviser, som appellanten har fremført, dvs. appellantens datterselskabs økonomiske selvstændighed, den omstændighed, at dette datterselskab har sin egen lokale ledelse, manglen på kommunikation mellem moderselskabet og dets datterselskab vedrørende sidstnævntes adfærd og den omstændighed, at den aktivitet, som er omfattet af det ulovlige kartel, er af marginal betydning for moderselskabets omsætning, udgjorde argumenter, som allerede var blevet fremsat i forbindelse med det fjerde annullationsanbringende i stævningen indgivet til Retten og vedrørte et åbenbart urigtigt skøn anlagt af Kommissionen i den omtvistede beslutning og ikke en manglende begrundelse af denne beslutning. Retten tog stilling til disse anbringender, som havde til formål at afkræfte formodningen for udøvelse af en afgørende indflydelse. Ved undersøgelsen af dette anbringende tog Retten således stilling til et spørgsmål om realiteten og ikke et spørgsmål om begrundelsen.

Domstolens bemærkninger

18 Det følger af Domstolens praksis, at den pligt til at begrunde EU-retsakter, som er fastsat i artikel 296, stk. 2, TEUF, udgør en væsentlig formforskrift, som skal adskilles fra spørgsmålet om, hvorvidt begrundelsen er materielt rigtig, hvilket henhører under spørgsmålet om den anfægtede retsakts materielle lovlighed (jf. domme Elf Aquitaine mod Kommissionen, C-521/09 P, EU:C:2011:620, præmis 146 og den deri nævnte retspraksis, og Gascogne Sack Deutschland mod Kommissionen, C-40/12 P, EU:C:2013:768, præmis 46).

19 I den foreliggende sag anfægtede appellanten for Retten den bedømmelse, som i den omtvistede beslutnings punkt 578 var foretaget af de indicier, som appellanten havde påberåbt sig med henblik på at afkræfte formodningen for afgørende indflydelse. Appellanten anførte, at Kommissionen med urette havde forkastet de beviser, som var blevet fremlagt med henblik på at godtgøre, at appellanten ikke havde udøvet en afgørende indflydelse på sit datterselskabs handelsmæssige adfærd, uden imidlertid at gøre gældende, at denne i den omtvistede beslutning herved havde tilsidesat sin begrundelsespligt.

20 Det bemærkes, således som det fremgår af nærværende doms præmis 8, at Retten – efter ordret at have gengivet Kommissionens vurderinger anført i 578. betragtning til den omtvistede beslutning i den appellerede doms præmis 74-99 – undersøgte samtlige Totals argumenter vedrørende selskabets datterselskabs selvstændige adfærd, og at Retten i den appellerede doms præmis 102 konkluderede, at Kommissionen med rette havde fastslået, at appellanten ikke havde afkræftet nævnte formodning.

21 Første led af det andet anbringende er i det væsentlige baseret på de samme argumenter som dem, appellanten påberåbte sig for Retten med henblik på at anfægte ikke en eventuel tilsidesættelse af begrundelsespligten, men en angiveligt ukorrekt anvendelse af formodningen for afgørende indflydelse. På appelstadiet kritiserer appellanten imidlertid ikke længere rigtigheden af Rettens ræsonnement i disse præmisser i den appellerede dom, men anfægter udelukkende den retlige fejl, som Retten begik, da den undlod at sanktionere den angiveligt utilstrækkelige begrundelse for den omtvistede beslutning hvad angår den omstændighed, at de beviser, som appellanten havde fremsat med henblik på at afkræfte formodningen for afgørende indflydelse, blev forkastet.

22 Nævnte led indfører således et nyt argument på appelstadiet, hvormed det gøres gældende, at begrundelsen for den omtvistede beslutning ikke er tilstrækkelig hvad angår anvendelsen af formodningen for afgørende indflydelse. Det følger heraf, at dette led må afvises, eftersom Domstolens kompetence inden for rammerne af en appelsag i princippet er begrænset til at tage stilling til den retlige afgørelse, der er blevet truffet vedrørende de anbringender, som er blevet behandlet i første instans (jf. i denne retning dom Gascogne Sack Deutschland mod Kommissionen, C-40/12 P, EU:C:2013:768, præmis 52).

23 Eftersom dette første led af det andet anbringende skal afvises, skal andet led af dette anbringende, hvormed appellanten har gjort gældende, at Retten erstattede begrundelsen for den omtvistede beslutning med sin egen begrundelse, ligeledes afvises, eftersom det nødvendigvis indebærer en prøvelse af begrundelsen for denne beslutning.

24 Følgelig må dette anbringende forkastes i det hele.

Det første og det tredje anbringende

Parternes argumenter

25 Total har anført, at eftersom den omstændighed, at selskabet blev anset for ansvarligt og pålagt solidarisk at hæfte for betalingen af bøden, alene beroede på dets datterselskabs ansvar, skærpede Retten, da den nedsatte den bøde, som dette selskab var blevet pålagt, uden at foretage samme

nedsættelse med hensyn til dets moderselskab, den sanktion, som dette moderselskab var blevet pålagt. Henset til, at dette ansvar udelukkende er et afledt ansvar, udgør forskellen mellem størrelsen af de bøder, som blev pålagt moderselskabet og dets datterselskab, dvs. et beløb på 2 704 158 EUR, en bøde, som savner ethvert retligt grundlag. Denne ændring af arten af selskabets ansvar følger endvidere af den appellerede dom, uden at selskabet på noget som helst tidspunkt i proceduren fik mulighed for at fremsætte sine bemærkninger herom, hvilket udgør en tilsidesættelse af selskabets ret til forsvar.

26 Det er appellantens opfattelse, at den omtvistede situation er den samme som den, der gav anledning til dom Kommissionen mod Tomkins (C-286/11 P, EU:C:2013:29), hvorved Domstolen, efter at have fastslået, at moderselskabets ansvar var et ansvar, som var rent afledt af og accessorisk i forhold til datterselskabets ansvar, og således afhang af datterselskabet, bragte den bøde, som var blevet pålagt moderselskabet, på niveau med den nedsatte bøde, som var blevet pålagt dets datterselskab. Appellantens situation er i den foreliggende sag situationen for et moderselskab, hvis ansvar udelukkende er afledt af dets datterselskabs ansvar. Appellanten har anført, at eftersom den varighed af deltagelsen i den omhandlede overtrædelse, som er blevet fastslået for appellantens vedkommende, ikke kan være identisk med den varighed, som er blevet fastslået for dets datterselskabs vedkommende, og nedsættelsen af den bøde, som dets datterselskab var blevet pålagt, udelukkende er en følge af forkortelsen af denne varighed med hensyn til dette ene selskab, burde Retten have anvendt sin beføjelse til at omgøre en afgørelse, som det var tilfældet i dom Kommissionen mod Tomkins (C-286/11 P, EU:C:2013:29), og tilpasse størrelsen af den bøde, som moderselskabet var blevet pålagt, ud fra størrelsen af den bøde, som dets datterselskab i sidste ende blev pålagt.

27 Total har endvidere anført, at såvel den appellerede dom som dom Total Raffinage Marketing mod Kommissionen (T-566/08, EU:T:2013:423) blev afsagt samme dag af det samme dommerkollegium, således at Retten, da den besluttede ikke at ændre den bøde, som appellanten var blevet pålagt, tilsidesatte princippet om forbud mod forskelsbehandling af to sager, der vedrører de samme faktiske omstændigheder og to enheder, som tilhører en og samme virksomhed. Endvidere kan EU-retsinstanserne inden for rammerne af deres beføjelse til at omgøre en afgørelse ændre størrelsen af bøden. Derimod kan de ikke ændre den solidariske og fælles karakter af ansvaret og den heraf følgende bøde, der pålægges enheder, som udgør en og samme virksomhed, når moderselskabets ansvar udelukkende afhænger af dets datterselskabs ansvar. Retten begik således en retlig fejl, da den ændrede den solidariske og fælles karakter af Totals ansvar og dets datterselskabs ansvar og den heraf følgende bøde, som disse blev pålagt.

28 Det er Kommissionens opfattelse, at appellantens argumentation er ugrundet, eftersom den er baseret på den ukorrekte forudsætning, at Retten, da den frifandt Kommissionen, skærpede appellantens ansvar. Da Retten frifandt Kommissionen, berørte den imidlertid hverken appellantens ansvar eller størrelsen af bøden i sin helhed. Rettens nedsættelse af den bøde, som datterselskabet var blevet pålagt, havde ingen betydning for omfanget af appellantens ansvar, og appellanten skulle fortsat betale hele bøden.

29 Kommissionen har anført, at den omstændighed, at Total hvad angår en del af bøden er blevet den eneste skyldner vis-à-vis Kommissionen, ikke i sig selv udgør en ændring af den bøde, som selskabet er blevet pålagt, og blot er en uundgåelig konsekvens af den afgørelse, som Retten i dom Total Raffinage Marketing mod Kommissionen (T-566/08, EU:T:2013:423) traf om at nedsætte størrelsen af den bøde, som var blevet pålagt selskabets medskyldner. Generelt kan der ikke sondres mellem situationen for et moderselskab, der hæfter solidarisk med sit datterselskab, og situationen for andre juridiske enheder, som er blevet anset for solidarisk ansvarlige, og som er medskyldnere for den pålagte bøde. I tilfælde af solidarisk hæftelse for betaling af en bøde vil en nedsættelse af den bøde, som en af medskyldnerne skal betale, uundgåeligt resultere i, at den anden medskyldner hæfter alene for denne nedsættelse.

30 Ifølge Kommissionen kan et moderselskab og dets datterselskab altid sammen anlægge et fælles søgsmål til prøvelse af den afgørelse, hvormed de pålægges en bøde. Når moderselskabet vælger at nedlægge påstand om annullation og ændring af den bøde, som det er blevet pålagt, ved sit eget søgsmål, afhænger resultatet af dette søgsmål af de argumenter, der er blevet fremsat i den henseende, og ikke af de eventuelle argumenter, som dets datterselskab har fremsat i et parallelt søgsmål. Under alle omstændigheder er de betingelser, som Domstolen fastsatte i dom Kommissionen mod Tomkins (C-286/11 P, EU:C:2013:29) med hensyn til, at »genstanden« for moderselskabets og datterselskabets parallelle søgsmål skal være »identisk«, ikke opfyldt i den foreliggende sag. Selv om såvel Total som dets datterselskab for Retten kritiserede Kommissionens vurdering af varigheden af deltagelsen i overtrædelsen, nedsatte Retten imidlertid den bøde, som datterselskabet var blevet pålagt, på grundlag af argumenter, som var blevet fremsat af datterselskabet og ikke af moderselskabet.

Domstolens bemærkninger

31 Med det første og det tredje anbringende har appellanten anfægtet den omstændighed, at Retten i den appellerede dom ikke tog hensyn til dom Total Raffinage Marketing mod Kommissionen (T-566/08, EU:T:2013:423), som nedsatte den bøde, som Total France var blevet pålagt, til 125 459 842 EUR. Selskabet har anført, at i overensstemmelse med den praksis fra Domstolen, som følger af dom Kommissionen mod Tomkins (C-286/11 P, EU:C:2013:29) havde Retten pligt til at nedsætte den nævnte bøde også hvad angår Total.

32 EU-konkurrenceretten vedrører virksomheders aktiviteter. Ophavsmændene til traktaterne valgte at anvende begrebet »virksomhed« til at udpege ophavsmanden til en overtrædelse af konkurrenceretten, der kan undergives en sanktion i henhold til artikel 101 TEUF og 102 TEUF, og ikke begrebet »selskab« eller »juridisk person«, der blev anvendt i artikel 54 TEUF (jf. dom Kommissionen m.fl. mod Siemens Österreich m.fl., C-231/11 P – C-233/11 P, EU:C:2014:256, præmis 41 og 42 og den deri nævnte retspraksis).

33 Virksomhedsbegrebet omfatter enhver enhed, som udøver økonomisk virksomhed, uanset denne enheds retlige status og dens finansieringsmåde. Dette begreb skal forstås som en økonomisk enhed, også når denne økonomiske enhed juridisk set udgøres af flere fysiske eller juridiske personer. Når en sådan økonomisk enhed overtræder konkurrencereglerne, påhviler det den ifølge princippet om personligt ansvar at stå til regnskab for overtrædelsen (jf. dom Kommissionen m.fl. mod Siemens Österreich m.fl., C-231/11 P – C-233/11 P, EU:C:2014:256, præmis 43 og 44 og den deri nævnte retspraksis).

34 Det skal i den forbindelse bemærkes, at en juridisk person, som ikke er ophavsmand til en overtrædelse af konkurrenceretten, på visse betingelser alligevel kan straffes for en anden juridisk persons overtrædelse, når disse personer er en del af den samme økonomiske enhed og således udgør en virksomhed, der har overtrådt artikel 101 TEUF (jf. dom Kommissionen m.fl. mod Siemens Österreich m.fl., C-231/11 P – C-233/11 P, EU:C:2014:256, præmis 45).

35 Et datterselskabs adfærd kan således tilregnes moderselskabet, når sidstnævnte faktisk udøver en afgørende indflydelse på dette datterselskabs adfærd (jf. i denne retning dom Akzo Nobel m.fl. mod Kommissionen, C-97/08 P, EU:C:2009:536, præmis 58 og 59 og den deri nævnte retspraksis).

36 I det tilfælde, hvor et moderselskab besidder 100% af kapitalen i sit datterselskab, gælder der en afkræftelig formodning for, at moderselskabet faktisk har udøvet en afgørende indflydelse på den adfærd, som dets datterselskab har udvist (jf. dom Akzo Nobel m.fl. mod Kommissionen, C-97/08 P, EU:C:2009:536, præmis 60 og den deri nævnte retspraksis).

37 I den foreliggende sag tilregnede Kommissionen Total ansvaret for Total France og pålagde dem en bøde i fællesskab og solidarisk på 128 163 000 EUR. Som anført i nærværende doms præmis 10 nedsatte Retten med dom Total Raffinage Marketing mod Kommissionen (T-566/08, EU:T:2013:423) den bøde, som datterselskabet, Total France, var blevet pålagt, til 125 459 842 EUR.

38 Domstolen har fastslået, at i en situation, hvor moderselskabets ansvar udelukkende er et ansvar, som er afledt af dets datterselskabs ansvar, og hvor ingen anden faktor individuelt kendetegner den adfærd, som moderselskabet foreholdes, kan dette moderselskabs ansvar ikke overstige dets datterselskabs ansvar (jf. i denne retning dom Kommissionen mod Tomkins, C-286/11 P, EU:C:2013:29, præmis 37, 39, 43 og 49).

39 EU-retsinstansernes anvendelse af de principper, der følger af denne retspraksis, kræver, at visse processuelle betingelser er opfyldt, bl.a. at datterselskabet og moderselskabet har anlagt parallelle søgsmål, der har samme genstand (jf. dom Kommissionen mod Tomkins, C-286/11 P, EU:C:2013:29, præmis 49). Domstolen har præciseret, at begrebet »samme genstand« ikke kræver, at der er identitet mellem rækkevidden af disse to selskabers søgsmål og de argumenter, som de har fremført (jf. dom Kommissionen mod Tomkins, C-286/11 P, EU:C:2013:29, præmis 43).

40 Det må fastslås, at i den foreliggende sag var disse betingelser opfyldt. Ligesom hvad der var tilfældet for det moderselskab og det datterselskab, som var omhandlet i den sag, der gav anledning til dom Kommissionen mod Tomkins (C-286/11 P, EU:C:2013:299), havde både Total og Total France anlagt et søgsmål til prøvelse af den omtvistede beslutning, og disse søgsmål havde den samme genstand, idet de bl.a. vedrørte varigheden af overtrædelsen.

41 Selv om Domstolen i dom Kommissionen mod Tomkins (C-286/11 P, EU:C:2013:29) alene traf afgørelse om muligheden for i forbindelse med et søgsmål anlagt af et moderselskab, hvis ansvar fuldt ud er afledt af dets datterselskabs ansvar, at tage hensyn til resultatet af det søgsmål, som er anlagt af datterselskabet, fremgår det imidlertid af Domstolens praksis, bl.a. af dom Areva m.fl. mod Kommissionen (C-247/11 P og C-253/11 P, EU:C:2014:257, præmis 136-138), at når de processuelle betingelser, der er anført i den foregående præmis, er opfyldt, skal moderselskabet, hvis ansvar fuldt ud er afledt af datterselskabets ansvar, i princippet drage fordel af en eventuel nedsættelse af det ansvar for dets datterselskab, som det er blevet tilregnet.

42 Retten begik derfor en retlig fejl, da den undlod at tage hensyn til resultatet i dom Total Raffinage Marketing mod Kommissionen (T-566/08, EU:T:2013:423).

43 Heraf følger, at det første og det tredje appelanbringende er begrundede.

44 Den appellerede dom skal derfor ophæves, i det omfang Retten ikke bragte den bøde, som var blevet pålagt Total, på niveau med den bøde, som var blevet pålagt Total France.

45 Under disse omstændigheder og som følge af dommen afsagt samme dag i sag Total Marketing Services mod Kommissionen (C-634/13 P, EU:C:2015) er det ufornødent at undersøge det fjerde til det sjette appelanbringende, som er subsidiære.

46 I overensstemmelse med artikel 61, stk. 1, andet punktum, i statutten for Den Europæiske Unions Domstol kan Domstolen, når den ophæver den af Retten trufne afgørelse, selv træffe endelig afgørelse, hvis sagen er moden til påkendelse. Dette er tilfældet i nærværende sag.

47 På grundlag af de betragtninger, der er indeholdt i nærværende doms præmis 38-44, skal størrelsen af den bøde, som Total er blevet pålagt, nedsættes til niveauet for den bøde, som dets datterselskab, Total France, er blevet pålagt, og som er fastsat i punkt 1 i konklusionen i dom Total Raffinage Marketing mod Kommissionen (T-566/08, EU:T:2013:423).

48 Den bøde, som Total og Total France i fællesskab og solidarisk er blevet pålagt i den omtvistede beslutnings artikel 2, fastsættes derfor til 125 459 842 EUR.

Sagens omkostninger

49 Det bestemmes i artikel 184, stk. 2, i Domstolens procesreglement, at såfremt appellen ikke tages til følge, eller såfremt appellen tages til følge, og Domstolen selv endeligt afgør sagen, træffer den afgørelse om sagsomkostningerne.

50 I henhold til samme reglements artikel 138, stk. 1, der i medfør af reglementets artikel 184, stk. 1, finder tilsvarende anvendelse i appelsager, pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Ifølge samme reglements artikel 138, stk. 3, bærer hver part sine egne omkostninger, hvis hver af parterne henholdsvis taber eller vinder på et eller flere punkter. Domstolen kan dog, hvis dette efter omstændighederne findes begrundet, beslutte, at en part, ud over at bære sine egne omkostninger, skal betale en del af modpartens omkostninger.

51 Henset til omstændighederne i den foreliggende sag træffes der herved bestemmelse om, at Total betaler tre fjerdedele af Kommissionens omkostninger og bærer tre fjerdedele af sine egne omkostninger i forbindelse med appellen og med sagen for Retten, og om, at Kommissionen bærer en fjerdedel af sine egne omkostninger og betaler en fjerdedel af Totals omkostninger i forbindelse med disse procedurer.

På grundlag af disse præmisser udtaler og bestemmer Domstolen (Femte Afdeling):

1) Den Europæiske Unions Rets dom Total mod Kommissionen (T-548/08, EU:T:2013:434) ophæves, for så vidt som dommen ikke bringer den bøde, som Total SA var blevet pålagt, på niveau med den bøde, som Total Raffinage Marketing SA er blevet pålagt med dom Total Raffinage Marketing mod Kommissionen (T-566/08, EU:T:2013:423).

2) Iøvrigt forkastes appellen.

3) Den bøde, som Total SA og Total Raffinage Marketing SA i fællesskab og solidarisk er blevet pålagt i artikel 2 i Kommissionens beslutning K(2008) 5476 endelig af 1. oktober 2008 om en procedure i henhold til artikel 81 [EF] og EØS-aftalens artikel 53 (sag COMP/39.181 – Lysvoks), fastsættes til 125 459 842 EUR.

4) Total SA betaler tre fjerdedele af Europa-Kommissionens omkostninger og bærer tre fjerdedele af sine egne omkostninger i forbindelse med nærværende appel og sagen i første instans.

5) Kommissionen bærer en fjerdedel af sine egne omkostninger og betaler en fjerdedel af Total SA's omkostninger i forbindelse med nærværende appel og sagen i første instans.

Underskrifter